

Висновки. У Тернопільській області переважають експлуатаційні (41%) та природоохоронні (29%) ліси. Основними лісоутворюючими породами є твердолистяні породи (79,6%) – дуб, бук, граб, ясен. В області переважають середньовікові лісові насадження (51%), середній вік лісів Тернопільщини становить 62 роки. У Тернопільській області спостерігається позитивна тенденція до збільшення площ лісовкритих земель. За останні 3 роки Управлінням лісового та мисливського господарства виготовлено правоустановчі документи на нові землі площею 2,5 тис. га. Площа лісорозведення в області щороку зростає, і у 2019 році досягла 201 га. На Тернопільщині 93,3% лісів пройшли міжнародну сертифікацію за схемою Лісової опікунської ради (FSC), в усіх лісгосподарських підприємствах функціонує електронна система обліку деревини. У ДП «Чортківське лісове господарство», вперше в Україні, впроваджується технологія вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою, працює машина для висаджування насіння, створено сучасні теплиці та павільйони для дорощування садивного матеріалу із використанням стимуляторів росту.

Література:

1. Офіційний сайт Управління лісового та мисливського господарства Тернопільської області. URL: <https://ternopillia.gov.ua>.
2. Природокористування: навчальний посібник. [Царик Л.П., Барна І.М., Грицак Л.Р., Лісова Н.О., Стецько Н.П., Чеболда І.Ю., та ін.] – Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2015. 398 с.

Abstract:

Ihor Kuzyk. CURRENT SITUATION AND TRENDS OF FORESTRY DEVELOPMENT OF TERNOPIIL REGION. PUBLIC ASSESSMENT

The article analyzes the main indicators of forestry development in Ternopil region. It is established that the area is dominated by exploitation forests (41%), the average age of stands is 62 years. The main forest-forming species are oak, beech, hornbeam and ash (79,6%). The dynamics of an increase in the area of forested land has been estimated, and it has been determined that about 500 hectares of new forests have been created in the region over the last 5 years. The public assessment of the Ternopil Regional Office Forestry and Hunting management has shown that innovative technologies of growing planting material with the use of growth stimulants and modern equipment are being introduced in Ternopil region. New greenhouses have been created, pavilions for planting seedlings with a closed root system are growing, and investment in the forestry sector is increasing.

Key words: forests, forestry and hunting management, reforestation, afforestation, closed root system.

УДК 574:911.2

ПЕРСПЕКТИВА СТВОРЕННЯ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ВИТОКАХ рр.СОРОЧАНКИ ТА ГНИЛІ РОВИ

Петро Царик

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Ігор Вітенко

Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти

Розглянуті питання оптимізації природокористування в межах витоків малих річок за рахунок створення заповідних територій. Запропоновано низку перспективних для заповідання різнорангових природних територій в межах витоків обраних малих річок, що складають основу регіональної гідромережі.

Ключові слова: малі річки, витік, заповідні територій та об'єкти, оптимізація природокористування.

Актуальність проведених досліджень. Дослідження та вивчення малих річок їх екологічного стану є актуальним в силу тієї ролі, яку вони виконують в регіональних та локальних геосистемах. Малі річки Західного Поділля здійснюють не тільки важливі господарські функції, вони є рекреаційними об'єктами, окрасою місцевих ландшафтів, до їх долин приурочені унікальні природні

комплекси, які в умовах посилення антропогенного впливу, потребують спеціальних форм охорони. Реалізація загальнодержавної програми формування національної екомережі накладає нові функції по збереженню природних середовищ існування біорізноманіття та шляхів його міграції. Звідси випливає та увага наукової громадськості до проблем ефективного функціонування геосистем малих річок.

Долини малих річок зазнали значного антропогенного впливу від проведення осушувально-меліоративних робіт у 60-80-і роки минулого століття, в результаті будівництва гідротехнічних споруд і зарегульованості річкового стоку, до них приурочені населені пункти з їх господарськими об'єктами тощо.

Якщо відомий природодослідник В.В. Докучаєв стверджував, що ґрунти є дзеркалом ландшафту, то сьогодні з впевненістю можна заключити, що екостан річкової мережі території дзеркально відображає її екоситуацію.

Мета та завдання проведеного дослідження. Метою даної публікації є аналіз унікальних природних комплексів та об'єктів на витоках вказаних річок, з'ясування їх ролі у функціонуванні гідробіоценозів та доцільності їх збереження і відновлення в умовах розбудови регіональних екомереж.

Аналіз публікацій та досліджень проблеми. Проблема екологічного стану малих річок присвячені праці Л.П. Фільчагова, В.В. Поліщука (1989), М.Н. Паламарчука, О.З. Ревери (1991), О.І. Мережко, Р.В. Хімко (1998), теорії та методології оцінки водокористування – праця С.І. Дорогунцова, М.А. Хвесика, І.Л. Головинського (2002), впливу техногенезу на річкові басейни – Я.О. Мольчака, З.В. Герасимчук, І.О. Мисковець (2004), охороні природи у верхів'ях рік – С.М. Стойка (2004), оцінці екологічного стану деяких річок Верхнього Дністра (2005), оцінці екологічного стану водойм методами біоіндикації (2010) тощо. За матеріалами експедиційних досліджень екостану річкових долин Гнізні і Джурина авторами були опубліковані статті у наукових записках ТНПУ (2006, 2007 рр.), а також підготовлені подання у Держуправління охорони навколишнього природного середовища щодо створення заповідних територій та об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Малі річки займають домінуюче положення у гідромережі Тернопілля. Якщо в межах регіону дослідження протікає одна велика річка (Дністер), чотири середні річки (Золота Липа, Стрипа, Серет, Збруч), то малих і найменших річок нараховується понад 1200. Від їх належного функціонування, екологічного стану залежатиме й стан основних річок, допливами яких вони є. До річкових долин приурочені численні відслонення, виходи джерельних вод, цінні водно-болотні масиви, угруповання лісової, лучної, степової рослинності. Деякі з цінних природних об'єктів взяті під охорону. Однак в сучасних умовах розбудови екомереж роль малих річок є винятково важливою і необхідно переосмислити підходи до вивчення їх функціональних можливостей як складових природоохоронних мереж. Збереження і відновлення гідробіоценозів доцільно проводити на системних засадах з врахуванням і рангуванням їх цільових функцій. Однією із найважливіших функцій малих річок є їх природоохоронно-рекреаційна роль. Охороняти необхідно не тільки місця їх витоку і окремі ділянки гідробіоценозів, а річково-долинний комплекс, як цілісний взаємопов'язаний організм.

Територія Іванівської об'єднаної територіальної громади (ОТГ) лежить на витоках кількох річок - Гнілі Рови та Сорочанки в межах яких є необхідність формування заповідного об'єкту (або двох окремих). На території ОТГ площею 109500 га створено одну гідрологічну пам'ятку природи місцевого значення – «Сороцьке Джерело» площею всього 0,02 га.

Тому виникає необхідність пошуку територій для створення нових природоохоронних об'єктів. Основною перепоною для цього є надзвичайно висока освоєність території ОТГ, майже повна відсутність лісової рослинності, інтенсивне ведення сільського господарства, широке застосування мінеральних добрив та отрутохімікатів.

Ми пропонуємо створення одного фрагментарного чи кількох заповідних об'єктів комплексного характеру, тобто ландшафтного заказника чи комплексної пам'ятки природи місцевого значення. Вибір комплексності заповідання зумовлений необхідністю охорони кількох компонентів навколишнього середовища: гідрологічної складової (витоку річок), біотичної складової (одного з небагатьох лісових масивів, місця проживання диких зайців) тощо. Для визначення характеристик пропонованих ділянок використовувався он-лайн сервіс Google Earth Pro.

Пропоновані для заповідання ділянки знаходяться поблизу перехрестя автодоріг Тербовля-Гримайлів, та Іванівка-Ілавче (північна на відстані близько 850 метрів по дорозі, південна – на відстані 700 метрів) (рис.1.)

Північна ділянка являє собою заліснену балку яка поступово спускається до невеликого ставка створеного у 70-х роках ХХ століття. Площа цієї ділянки складає 15,29 га, абсолютна висота верхньої точки 351 м, нижньої – 325 метрів, відстань між двома точками складає близько кілометра, ширина

балки коливається від 50 до 210 метрів. Лісова рослинність являє собою кленово-дубовий ліс з домішками висаджених учнями та випускниками місцевої школи у 70-80 х роках ХХ століття, присутній підлісок з різноманітних чагарників; також присутні ділянки трав'янистої рослинності.

Рис. 1. Загальне розташування пропонованих до заповідання ділянок

На захід від ставка присутня друга невелика балка (окреслена на рисунку жовтою лінією), площею 7,43 га, довжиною близько 650 м, шириною – 70-270 м, та перепадом висоти від 341 м у верхній частині до 325 м на рівні ставу, яка могла би включена до перспективної заповідної території, але на вершині балки знаходиться сміттєзвалище (окреслене на рисунку червоною лінією) і частина території густо заросла борщівником Сосновського (*Heracleum sosnowskyi*).

Нижче ставу знаходиться територія колишнього пасовища (жовтий пунктир), яке активно заростає бур'янами та чагарниками і в перспективі могла би бути включена до заповідної території. Площа пасовища складає 9,36 га, довжина близько 450 м, ширина – 156-249 м, висота від 325 м на рівні ставу до 320 м у нижній частині.

Перспективна заповідна територія потребує додаткового обстеження, особливо вивчення флори і фауни. Загалом, якщо здійснити рекультивацию сміттєзвалища західної ділянки, пасовища, площа цього урочища могла би сягнути близько 32 га (рис. 2).

Південна ділянка (рис. 3.) складається із східної та західної частин, які розділені автошляхом Іванівка-Главче. Західна частина має площу близько 14,91 га, довжину близько 540 м, ширину від 250 до 300 метрів. Абсолютна висота ділянки складає в середньому 335 метрів (різниця висоти в межах 1 метра). Ця територія характеризується надмірним зволоженням ґрунту, щільно заросла чагарниковою формою Верби гостролистої. На ділянці спостерігається наявність зайців через багату кормову базу.

Рис. 2. Північна ділянка перспективного заповідного об'єкту

Рис. 3. Південна ділянка перспективного заповідного об'єкту

Східна частина являє собою продовження західної, що поступово переходить у пасовище. Площа її складає 28.81 га, довжина близько 1200 м, ширина коливається від 100 до 340 метрів. Абсолютна висота змінюється від 335 м (біля автошляху) до 332 метри в крайній східній точці. Зустрічаються зарості верби, інших чагарників.

Можна зробити висновок, що для Іванівської ОГТ є вкрай необхідним створення нових заповідних об'єктів, в світлі надмірного господарського використання території, вкрай низьких площ та мозаїчної рослинності природної рослинності. Запропоновані для заповідання ділянки знаходяться у місцях витоку малих річок, тому їх охорона є нагальною проблемою, особливо у світлі кліматичних змін останніх років. Слід зазначити, що протягом 2018-2019 років, ці витoki повністю або майже повністю пересихали через недостатню кількість опадів. Наприклад, витік Сорочанки відступив майже на 8 кілометрів, ставок у верхів'ї повністю висох, при тому, що кілька років перед тим у ньому ловили дрібну рибу, а урочище було територією де регулярно відпочивало місцеве населення. Тому необхідно провести всебічне обстеження цих ділянок щодо створення природоохоронної території.

Література:

1. Громадська оцінка екологічного стану деяких річок Верхнього Дністра. Проблеми та шляхи їх вирішення / за заг. ред. Г.Проців. – Бережани, 2005. – 56 с.
2. Мережко О.І., Хімко Р.В. Оздоровлення малих річок: екологічні основи. – К.: вид-во Інтер-екоцентр, 1998. – 56с.
3. Мольчак Я.О., Герасимчук З.В., Мисковець І.Я. Річки та їх басейни в умовах техногенезу. – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2004. – 336 с.
4. Паламарчук М.М., Ревера О.З. Нове життя малих річок. – Київ: Урожай, 1991 – 208 с.
5. Стойко С.М. Система охорони природи у верхів'ї басейну Дністра. – Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Львів, 2004. – 56 с.
6. Царик Л.П. Гідроекологічна ситуація. // Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика (на матеріалах Тернопільської області). – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – С. 78-85.
7. Царик П.Л., Вітенко І.М. Геоекологічна ситуація долини річки Гнізни / Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль, 2007, № 1. – С. 192-198.
8. Царик П.Л., Вітенко І.М. Геоекологічна ситуація долини річки Джурин/ Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль, 2007, № 2. – С. 210-215.

Abstract:

Petro TSARYK, Ihor VITENKO. ROSPECTS OF CREATION OF RESERVED TERRITORIES IN THE SOURCES OF THE SOROCHANKA AND THE GNILI ROVY.

The issues of optimization of nature management within the confluence of small rivers at the expense of creation of protected areas are considered. A number of promising for nature reserves of different ranked territories within the sources of the selected small rivers, which form the basis of the regional hydropower network, have been proposed.

Keywords: *small rivers, drainage, protected areas and sites, optimization of nature management.*